

ДОМАЋИ ЛИСТ.

Цена је листу : на целу годину 2 фор. на по године 1 фор.	Излази сваког 1. и 16. дана у месецу. УРЕДНИК, ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ : СТЕВАН КОЊОВИЋ, учитељ.	За Србију : на целу годину 5 дин. на по године 3 дин.
---	--	---

РАД И ПЛАТА.

(По туђој замисли.)

Човек је створен да ради. Он без рада не може живети и беспослице му брзо додија и омрзне. Но ко ради, тај хоће да му рад буде и наплаћен или успехом увенчан. И нема тога, који би радио из чисте љубави к раду не мислећи на плату или на успех од рада својега. Огуд је и постало оно: *да је посленик достојан своје плате.* Међу тим много се пута деси, да нам рад прође без икакве плате. Ето за доказ овом служе рибари из јеванђеља, који у најзгодније време бацаху мреже и ништа не ухватише, па се потужиху учитељу и Господу својем: учитељу! сву ноћ смо се трудили, и ништа не ухватисмо (Лука 5, 5.). Зар се једаред деси, да тежак, и кад највредније обрађује њиву своју, не збере рода са ње. Рукоделац од јутра до мрака живо ради и опет не види напретка, него често и оно изгуби, што је с тешком муком зарадио. Трговац ради, рачуна, луна главу дању ноћу, па колико пута све то залуд буде, колико се пута и најпоузданије наде његове изјалове. Са свих страна чују се јадања због неуспеха, ненаграђеног труда и осујећених нада.

Док буде посленика, биће и незадовољеника. Загледамо ли дубље у душу човечју биће нам јасно, да сва та јадања мање више потичу из себичности и кратковидости човечје. Еда ли је вредно човека као створа, који носи на себи лик божји, да свагда грамзи за непосредном добићу, да попут надничара ишчекује плату свакога дана?

Ми смо слуге божје, ми смо на то створени, да служимо богу, и свако за службу своју с правом сме потражити награду од бога установљену. А ко себе не сматра слугом божјим, ко цигло свету служи и чезне за његовом платом, тај нека не рачуна на награду обећану од бога. За њега се може рећи као што је Господ рекао за фарисеје, који су и добра дела творили не бога него људи ради, да је већ примио плату своју. Знамо, да су фарисеји постили, богу се молили, делили милостињу не тога ради, да угоде и умиле се богу, него да се људима допадну, да би их славили и величали. Така дела не могу достајати небеске награде.

Тешко је наћи и човека хришћанина, који за труде своје не тражи

друге до божје вечне награде. Неје реч овде о онима, који у непрестаном забављању данке губе; који ништа друго не умеју него се налицкати, најести и пити. За њих тек не можемо рећи, да раде, а још мање да с коришћу раде, ма да је у њиховим очима и забава рад, и радити значи по њима и забављати се. Него ми овде говоримо о онима, којима је рад права потреба природе њихове, који од свег срца и марљиво раде и неуморно врше своје дужности. Жалосно је, ако са њихових уста чујемо речи, што тужно звуче, да су се узалуд мучили и трудили. Не смемо сматрати светско одликовање, земаљска блага и уважавање људско за савршену плату. Која корист ако неко у име плате за свој труд све ово прими, а нема бога, круну награде над наградама.

И најубавији цветак остаће без боје и мириса, ако га не љубне сунчани зрак. Тако су исто радости овог света, сва његова одликовања, имовина, наука и опће поштовање, без боје, мириса и благослова, изван одношаја с богом; заједно с Богом сели се из срца спокојство, а с њиме се опет враћа у њ. Тисућама тисућа живи на земљи, које свет назива срећнима и завиди им, што богате и обилате награде добише за своје труде. А јесу ли они одиста срећни? Ти срећници кад им туга срце пара, кад их болест прикује уза постељу или кад им над главом лебди црни анђео смрти често пута уздахну и узвикну: за кога се мучисмо! Волзеј Тома некадашњи арцибискуп и силни министар краља енглеског Хенрика VIII. под старе дане своје остављен од свију

и оборен са оне блештаве висине, на коју га црква и држава уздигоше, овако завани: камо среће да сам тако верно богу као краљу служио, данас не бих допао ове очајничке и злехуде судбине.

Ми и опет велимо не може, човече, твоја мука проћи без заслужене плате. По учењу св. писма све се у свету непрестано мења, узима на себе други облик, иде у напредак, усавршава се, али ништа не престаје бити пре суда божјег тек ће тада бити крај свим тварима у васељени, осим душе која носи на себи печат бесмртности и вечности, а то је сведочанство, да у нама има искре божанске. Мало час речени закон влада и у духовном и моралном свету.

Што душа једном смисли а воља изврши, то се више не да потрти и уништити. Као што носи подобан, човече, да у ништа претвориш клету трошицу прашине, тако не можеш ни жеље, које се једаред ужљебиле у срцу твојем, збрисати, а још мање можеш једном изуштене речи метнути натраг у уста своја, и извршене чине уништити. Ти то не можеш ни снагом свега света, ни својом крвљу, ни потоком суза својих. Ако су ти помисли, речи и дела добра и племенита, с правом се можеш радовати и веселити. А шта ће бити с грешним и рђавим помислима и делима — питаш се? Човечја снага је малена да их спере и скине са наше душе, зато се иште нека виша, надчовечна сила, а то је љубав безмерна к богу и заслуге Христа Спаситеља. Ако немаш вере и издања у ово двоје и не идеш за тим,

да их добавиш, онда све зло и по
ускрсењу мртвих остаје на души тво-
јој. Од вечног проклетства спасава нас

милостиви творац награђујући тим на-
ша добра дела сад и вавек.

Сомбор.

п. М. Г.

Воћарство.

Резање (кресање) воћака.

(Наставак.)

Што се тиче висине стабла, то морамо да
приметимо, да се оно не изводи у свима предели-
ма једнако, по чему можемо да увидимо, да је
то релативна ствар; има предела где људи
и највиши каламак што се може подићи за
3—4 године не сматрају још за довољно ви-
сок. Особито они људи теже за што вишим
каламцима, који их хоће да употребе за са-
ђење пред кућом на улици, изговарајући се,
да што је виша воћка, да ће мање саобраћају
сметати. Такви траже каламак, коме је стабло
по 2 па и 2½ м. високо. Овај је захтев
занета неоправдан и према тобожној сметњи
и према развијању самог стабла и круне, јер
се и једно и друго врло споро развија. У
колико је краће стабло у толико воћка боље
успева. — Најлепша је висина за млад ка-
ламак, који хоће да се однегује као високо
дрво, од 1-70 м. које је за сваку прилику
прилагодна. Приморавати воћку на већу ви-
сину и штетно је а и без икакве је цели.
Штетно је што је у том случају воћка сла-
бија и спорије се развија, мало јачи ветрови
и холојине брзо јој нашкоде. Род је таквих
воћака и квалитативно (по каквоћи) и кван-
титативно (по коликоћи) слабији. Безикакве
је пак цели за то, јер у колико саобраћају
смета мања — нижа воћка, у толико смета
и овако висока или обратно, да не смета на
таковим местима ни нижа, па ни виша воћка.

Воћар наравно који гаји воћке ради
продаје а зна ову слабост кунаца, мора се
старати у свом расаднику да однегује што
виша стабла на својим каламцима. За себе
пак ваља неговати у оној висини, коју мало
час назначисмо. Кад се једном љубитељи врло
високих воћака увере, да су им жеље не-
оправдане и штетне, напустиће брзо они ту

висину и примити ону за коју је доказано,
да је најбоља.

Постигнемо ли одређену висину, онда
се продужна гранчица не сме више пуштати
да расте и напредује и надаље, а без да је
не дирнемо, не ореже-
мо. Мора се у толико
унатраг орезати, са 20—30
см. више над оним местом,
у колико је одређену ду-
жину премашила. Наравно
да то резање бива у про-
леће а још боље рано у
јесен.

Сви каламци ваља да
имају у расаднику под-
једнаку висину и да се у
том погледу један од дру-
гог јако не разликују.
Већа разлика каламака у
висини кад стоје у једном
реду или близу један дру-
гог, може врло рђаво да
утиче на оне мање ка-
ламке, који својом висин-
ом нису још достигли
одређену меру. Због хла-
довине већих и снажни-
јих каламака немају ови
мањи довољно приступа
сунчане светлости, која
благодетно утиче на ра-
стење и снажење свега

Слика 41.

биља, па и воћака, те у растењу своме за-
стану и закржљаве.

Те године у лето од јула до септембера
месеца сви се споредни летораста на стаблу
орежу на 10—15 см. само се морају оставити

они летораста који су у близини продужног летораста, који су одређени за основу будуће круне. На оним пак каламцима, који нису још достигли одређену висину, не треба споредне леторасте да орезујемо, него их ваља оставити недирнуте, или им само врхове уштиннути, и тако нека цео каламак расте и надаље а и стабло да дебља. Ако су ове споредне гранчице разгранате својим леторастима, то се онда на свакој гранчици једна рашља ореже а само једна остави у дужини 10—15 см., као што то јасно видимо у слици 41.

За прву серију грана (први ред — таван) довољно је 6 летораста и то 5 споредних унаоколо и 1 за продужну гранчицу или тако звану *вођицу*. Ако је каламак у расаднику, оно се ради круне, може још који летораст оставити, за сваки случај нужде; јер при вађењу пренашању итд. може који летораст да се јако озледи, па да би га имали другим поунити. Сви ти летораста ваља да су обрасли око вођице са свију страна, да су једнако удаљени један од другог, да би будућа круна што лепша и правилније испала.

Пета година. — Ако стабло ни до те године није још достигло одређену висину и дебљину, оно се и ове године мора са истим каламком исто онако поступати, као и прошле године. Или га унатраг орезати у висини од 1.50 м. и оставити га за тако звану *полувисоку* вођку. Врло слабе каламке морамо покушати, да вештачким путем нагонимо да бујније потерају, с тога их ваља опконати до жила, на жиле се мора пазити да их не повредимо, и нађубрити са тринама од дрва или ђубретом, које је постало већином од протрулог дрвећа; тим начином може млад каламак да прене и снажније да потера.

Прошле године, кад остависмо споменути број летораста око вођице и тиме положисмо основу будућој круни, и кад све споредне леторасте орезасмо у дужину на 10—15 см. ради дебљања самог стабла, завршисмо рад око подизања стабла. Још нам остаје ове године у пролеће да прво орежемо све споредне гранчице непосредно до младога стабла да сво стабло чисто остане све до венца

круне, до оних 7—8 лањских летораста а сада тако званих гранчица. Овај се посао мора обавити а стајао каламак на сталном месту или у расаднику или га из расадника извадили и однели да пресајемо где ће век вековати. Уз то још морамо му и гранчице које сачињавају скелет будуће круне орезати а неколико очију. Ако је каламак већ од

једне и више година засађен на сталном месту и не ће се покретати пресађивањем на друго место, орезују се ове гранчице на 5—6 очију са сваким крајњим оком с поља; ако је каламак у расаднику, и до године ће се вадити, или ако је извађен и пресађује се на стално место орезују му се гранчице на 2—3 ока и опет да је крајње око с поља. Како изгледа таква младица вођка са чистим стаблом и први пут орезаном круном на сталном месту, без да смо је том приликом и пресајели, јасно нам показује пригнута слика 42. Овом приликом још спомињемо и то да се онај у среди продужни летораст и може и не мора неговати, но о томе ћемо опширније говорити, кад буде посебна реч о образовању круне, а за сад се опет вратимо на оне са којима нисмо у овом добу оно постигли што смо желели.

Слика 42.

није говорити, кад буде посебна реч о образовању круне, а за сад се опет вратимо на оне са којима нисмо у овом добу оно постигли што смо желели.

Ако каламак још ни тада није достигао ни висином ни дебљином ону одређену меру, а особито дебљином, да је у висини над земљом за 1 м. у пречнику стабла свога дебео 3 см. морамо опет поновити на њему исти онај рад, који извађасмо и прошле године. Можемо му том приликом и продужну гранчицу за 2—3 ока у натраг орезати а споредне гранчице опет тако удесити, да све

рашље на једном месту орежемо само једну оставимо, али и ту гранчицу да скратимо на неколико очију, као што већ једном видесмо у слици 41.

Има случајева, да се стабло како горе тако и доле једнако дебело развија, и то не би смело да буде због круне, која ће се образовати горе на њему, те ће се стабло услед терета и љуљања или се искривити или иначе нагрдити. — Правило је, да стабло ваља доле да је добрим дебело, а што се иде горе, да му је дебљина сарамерно све тања и тања. Разлика међу доњом и горњом дебљином на стаблу, ваља да буде за једну трећину. Ту ћемо разлику моћи само тако постићи, ако постепено будемо неговали и отклањали споредне гранчице на стаблу. У колико је слабије стабло, у толико мора на себи имати више таквих споредних гранчица и дотле се не смеју отклањати до год у средини стабла не добију дебљину од 3 см. у пречнику.

У многим баштама се на ове споредне гранчице, које се налазе на стаблу, баш никаква важност не полаже; како се који летораст појави, одмах се било претима закине или се заиђе те маказама изотесеца. Ту се ни-

кад неће лепи каламци подхранити; нити ће висином ни дебљином доћи до одређене мере. Наравно да је то врло велико зло, да већ веће бити не може при неговању младих каламака. Ту ће, до год је воћке трпити и стабло и круна. Такви људи ни за 10 година неће постићи такове *exemplare*, какове ће иначе умни воћар већ четврте године. Њихова су стабла висока као прут, витка, и на најмањем ветрићу се преврћу тамо амо.

Кад дакле и ови дођу до онога за чим тежимо, онда их можемо већ августа месеца очистити од споредних гранчица. Оно се истина може и касније у јесен и на пролеће, али ко има каде, свакојачко је најбоље овог споменутог месеца, а то из најглавнијег узрока тога, што ће се још те јесени на сваком орезаном месту и *callus* моћи образовати, и ране без икаквих рђавих последица моћи ће зарастити. — Многи препоручују, да се такве ране замазују воћарским воском, али — Гоше — држи, да је ово непотребно, јер ће ране у то доба пре зарастити без воска, него са воском; а нашто забадава и трошка правити.

(Наставиће се.)

Пчеларство.

Црртице из пчелињег живота.

По Барону А. БЕРЛЕПШУ

Ив. Маширевић.

(Наставак.)

5. Вид*).

Органи за вид код пчела су јасни и отворени, но како ти органи делују то ми са свим добро не знамо.

*) Завршујући овим један одељак из групе „црртица“ т. ј. завршујући о чулима, морам рећи и ако сам радио све ово по најславнијем до данас пчелару *Берлепшу*, ипак ће се овде наћи места, која нису оправдана и која нису тачна са свим према данашњој науци. Разлог томе је што радник на таквом пољу брзо застари, јер то је таква партија, која се мора непрестано изучавати и испитивати и Бог зна — што рек'о славни при-

Пчела има *две врсте очију* и то *три проста главна ока*, што стоје у облику правилног трокута на врху главе (*stemmata*) и имају *два споредна ока* са обе стране главе

родњак Брем — хоћемо ли доживети икад да кажемо, све је јасно у том чудноватом створу — те тако је и Берлепш застарио, односно они анатоми, физиолози и ентомолози, који су Берлепшу у тим партијама радили и помагали. Да би сада пак оправдао овај свој рад у српском преводу рећи ћу разлог; намера ми је главна била та, да изнесем у срп. пчеларској литератури бар основу, пак после би — мислим — не ја сам, него и други пчелари

од којих свако садржи нанеких 3500 сићушних очију *Facettenaugen* — *oceli*.

Пошто је разлагање вида код пчеле без сумње у Берленша застарело и пошто он навађа у више разних мишлења појединих физиолога а уједно би навађање тих мишлења заузело много простора; мислим, да то изоставим до згодније прилике, када ћу се потрудити, да изнесем шт. читаоцима какво новије мишлење. Можемо само укратко ово напоменути, да се пчеле злуже са она три проста ока, што стоје на врху чела за гледање у даљину; а са она два са стране, што су састављена из засебних сићушних очију служе се за гледање у близини.

Пчеле у сутону и на самом туровном или облачном дану слабо виде и имају често „кубуре“, док не нађу лето од своје кошнице. Тако на лепом дану чим сунце зађе за облак, пчеле се у гомилама журе са поља, без сумње бојећи се, да неће у мраку наћи своје лето; док и поред највеће грмљавине само ако сунце сија ни најмање се не збуњују у свом раду. Још боље се можемо уверити о рђавом виду пчела, кад је сунце заклоњено, ако их посматрамо за време јачег помрачења сунца. Тако нам причају, да су неки 18. Јула 1851. год., 8. Јула 1853. и 18. Јула 1860. — кад је око подна било јаче парцијално помрачење сунца — посматрали пчеле и како већ за прве трећине помрачења престајаху излетати из кошнице, око друге трећине већ се жураху пчеле натраг, а за последње трећине на седам минута пре но што ће наступити најјаче помрачење од минута на минут све то у већим гомилама се враћаху из поља. Но око самог помрачења лето је било загушено од пчела. Чим је по-

то поправљали и допуњавали и тиме би у овој занимљивој и врло важној партији упознали српске пчеларе; а друго што нисам хтео, да окрњим Берленшеве пртице, које су осим чула тачне и добре, јер не треба заборавити, да је Берленш био *практикар*. Радујем се што ми рече високоучени г. проф. Јов. Живановић, да ће он писати о чулима пчелињим и тиме ће ово бити без сумње допуњено и исправљено. (Већ је високоучени г. проф. Живановић почео на тој теми радити у овогодишњем „Тежаку“ под насловом „Писма из атистике“. — Ур)

сле тога сунце мало јаче синило одмах почеше опет излетати и на неки десет минута за тим бејаху опет све пчеле на раду у пољу. То дакле није бојазан од кише кад се пчеле на лепом дану враћају у кошнице, него бојазан, е ће се сунце изненада заклонити и неће видети да се кошници врате.

У затвореној кошници пчеле ништа не виде, јер у кошници ни једна пчела никад не узлеће, али ће одмах многе полетити чим би се метла у кошницу запаљена свећа; види се дакле, да се у кошници пчеле не служе видом него пипањем.

II.

1. Говор пчела.

Неких тонова или звучних знакова — помоћу којих се и животиње разумевају — имају и пчеле чиме се међусобно служе за разумевање. Истискивањем ваздуха из *ваздушних цеву* (*Lufttröbren*) и лепршањем криоца произвађају разне звуке, којим могу не само, да међусобно опће, него и самом пчелару разне прилике могу, да саопће, тако на пример опасност, жалост, љутину, радост итд.

Разуме ли пчелар говор пчела то он може у свом пчеларењу много користити. На пример:

Укаже ли се какова год опасност кошници, то ће неке пчеле стајати пред летом и давати од себе непрекидан глас ци! ци! а у исти мах ће лагано крочитити к лету. За тим ће испитивати и посматрати ту опасност и лагано облетајући дају од себе јасан и отегнут глас, које изгледа као неко певанье. То је знак неке велике сумње. Окрене ли се нагло та опасност, или укаже ли се какав непријатељски положај, то ће се окренути оно певуцање као у неко запомагање и у бесно пискање. Стану у брзом лету чисто одекакивати и слено нагињати тамо, да убоду жаоком.

Ако су пчеле задовољне знак је тога тихо зујање са обореном главом, а ако крилима не лепршају тада је благ жагор.

Ако би се пчела изненада чврсто ухватила или пригњечила, то почне страшљиво и тужно цикати.

Дупне ли шта год по здравој кошници, кад су у њој пчеле мирне, на једанпут зазује све пчеле у њој и опет исто тако брзо умукну. Дупне л' шта год пак по безматку

(кошница без матице) чућемо тужан и дуго отегнут глас, што је израз велике жалости и невоље тих пчела.

(Наставиће се.)

Виноградарство.

Резање винове лозе.

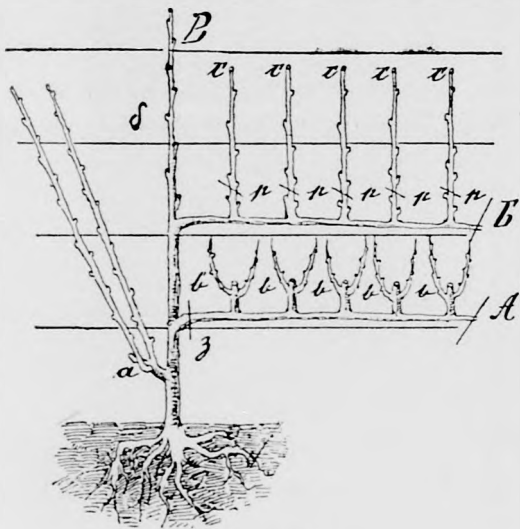
(Наставак.)

IV. Чардаклије.

(Дугоше. Логошке. Османлуци.)

(Наставак.)

Како пак изгледа те — *друге* — године, тако удешена лоза јасно нам приказује слика 43. Као што изгледа те *друге* године, тако исто ваља да изгледа и *треће* у пролеће пре реза-

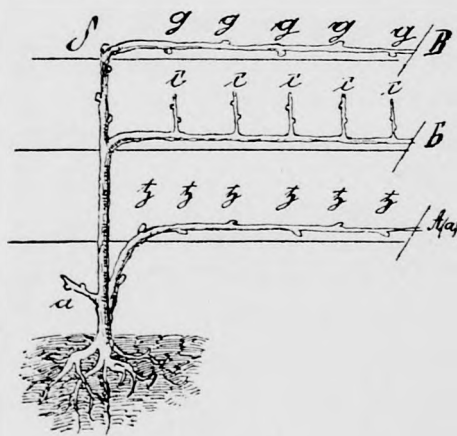

Слика 43.

ња. — Резервна је лоза избила из 2 ока 2 ластара, које смо повели с противне стране од *положница*. На ону се страну с тога повијају, што ту има слободна места од суседног чокота, који не треба баш да својим *положницама* домашује ове и по томе се ове могу лепо и снажно да развију, а то нам је баш главна цел, јер су нам оне врло нужне. На *двогодишњој* *полож-*

ници **A** сваки је кондир **B** пустио два ластара, који кад су премашили *другу етажу*, привезасмо их уз ову и тек их онда заломисмо. Из *једногодишње* *положнице* **B** на другој етажи, избише ластари **г, г, г, г, г**, и кад премашише *трећу етажу*, свезасмо их за ову а над овом заломисмо, осим оног ластара, који је потекао из лакта **б**, тог пустисмо, да израсте ван *четврте етаже* и привезасмо га и за *трећу* и *четврту*, и тек над овом заломисмо, кад је достигао дужину од 1 м. јер нам треба, за *нову* *положницу* на *трећој* *етажи* идуће т. ј. *треће* године.

Трећа година. — Ове се године јако разликује резање од прошле године. Опет прво прићимо *резервним*

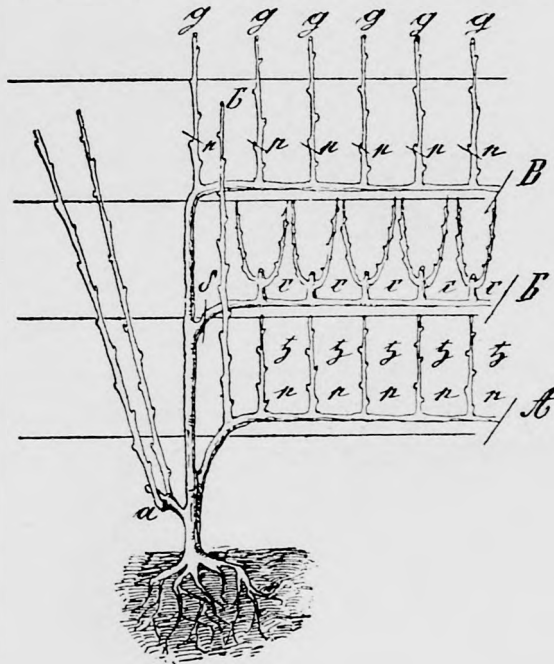
Слика 44.

лозама и изаберимо од две једну и то лепшу и једрију и оставимо је недир-

нуту; другу орежимо на 2 ока опет за резервну лозу за на годину, као што је видимо у слици 44. **а**. Прву *положницу* **А** сл. 40. која је са кондирима **в**, а ова опет са лозама родницама, орежимо је до основе јој, дакле у тачци **з** сл. 43. На њено место положимо, на прву етажу недирнуту резервну лозу **А** (а) сл. 44. која је уједно родница и има на себи пунове **ђ, ђ, ђ, ђ, ђ**. Другу *положницу* **Б** сл. 43. која је сад од две године, и која има на себи нових лоза родница **г**, оставимо је на свом старом месту на другој етажи; на јој роднице опет орежимо на кондире на 2 ока у тачкама **р, р, р, р, р**, и добићемо на њој нове кондире сл. 44. **Б г, г, г, г, г**. За трећу *положницу* узмемо ону родницу **б в** која је прошле године премашила четврту етажу и повимо је на трећу етажу, као *положницу* **В** сл. 44. — И тиме смо сад испунили све три етаже, које имају примати на себе *положнице*. Ове смо године добили две *положнице* од једне године **А(а)** и **В** сл. 44. као лозе *роднице* и то прву и трећу; а једну добијемо од две године са кондирима **Б** сл. 44. и то другу. Из пунова **ђ** са прве *положнице*. **А(а)** сл. 44. и из пунова **д, д, д, д, д** и **б** са треће *положнице* **В** потеће само по један ластар; напротив из друге *положнице* **Б** из кондира **г, г, г, г, г**, потеће по 2 ластара. Ластари се исто онако удешавају као и прошле године. А особита се пажња мора обраћати на први ластар **ђ** на првој *положници* **А(а)**, пошто ће он имати задатак, да на годину као лоза *родница* замене другу *положницу* **Б** сл. 44.

Кад смо тако ове *треће* године

чокот орезали, добићемо потпуно застрте све *четир* етаже. А како ће потпуно развијен чокот изгледати видимо у слици 45. Ту се опет на резервном кондиру **а** развиле лепе 2 лозе, са плодом или без овог. На првој *положници* **А** сви се ластари **ђ** развили и удесили и заломили као што треба; први ластар од **ђ** а сада **б в** израстио је толико дуго да може на

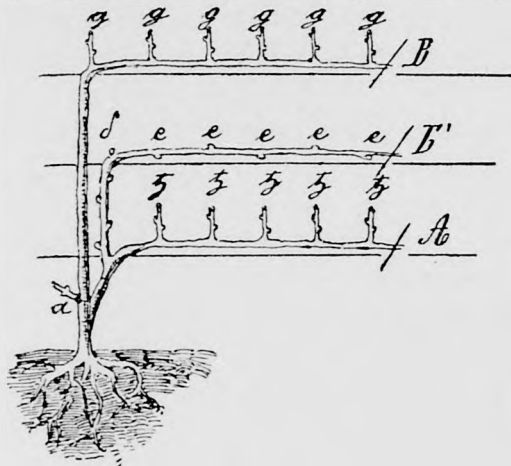

Слика 45.

годину изменути другу *положницу* **Б**. На другој *положници* **Б** сви су кондире **г** понуштали по 2 ластара, ни један није нужно особито неговати, пошто ће на годину, цела ова *положница* напоље бити избачена. На трећој *положници* **В** ластари **д** такође ни један нема за овај мах друга задатка, него да донесе род и да се на годину на кондире могу орезати. — Како ћемо пак на годину, дакле четврте године резати ево и то ћемо у неколико речи да разјаснимо.

Четврта година — Ове, као и идућих година немамо више да празна

места чиме год попуњавамо, него имамо просто да *трогодишњу положницу* изменемо са *новом родницом, новом положницом*; а да *овогодишњу положницу* орежемо на кондире. По чему

Слика 46.

нам дакле овај рад настуна: *Резервну лозу* једну са свим до основе ваља орезати; другу *а* (сл. 45.) на два ока оставити, као што је на сл. 45. *а*. На првој етажи *двогодишњу положниц*

цу А (сл. 45.) орезати лозе *роднице Ћ* осим прве *Б* на кондире на 2 ока у *р*, као што је на слици 46. *Ћ* итд. На другој етажи *трогодишњу положницу Б* (сл. 45.) одбацити са свим, по чему је морамо орезати у тачци *б*; на њено место савићемо у лакат и положити са прве положнице *лозу родницу Б*, као што је видимо на слици 46. *б—Б* са пуповима *е* итд. На трећој етажи *двогодишњу положницу В* (сл. 45.) ваља све *роднице Д* орезати на кондире на 2 ока у *р*, као што видимо у слици 46. *Д* итд. — По томе ове године имамо на чокоту једну *нову лозу* на другој етажи и две од *две године* са кондирима на првој и на трећој етажи. Ове нам године није требала *резервна лоза* да што измене, али је за то никад из вида испустити не сме-мо, јер ако ове године није требала, треба ће на годину.

(Наставиће се).

ОДЛОМЦИ ИЗ ПРИРОДНИХ НАУКА који стоје у свези са пољопривредом.

2. Особине и главни састојци земљишта.

Земљиште је наше постало од распаднутих ситних делова камења, а измешано са остатцима биљским и животињским. Горњи хумозан слој земље који се издаје својом тавнијом бојом зове се *рудина*; најгорњи њен део, који се плугом преврће, зове се *орица*, а остало је *здравица*. Здравнице може и не бити у земљи. Слој испод рудине зове се *иодина**) Пошто све земљиште није постало од једне врсте камења, па према томе се и оно разликује, каквих минерални састојци превлађују у којој земљи.

Растрошени минерални састојци, нису

*) Земље у Бачкој. — Од Мите Петровића 1891. Стр. 22.

увек остали, на своме првобитном месту, него услед поплава, пренесени су и наслагани на са свим другом и даљем месту, услед чега можемо у близини појединих предела да приметимо разне врсте земљишта према надмоћију дотичних минералних састојака од чега је постало. Шта више, догађа се, да на једном месту у више слојева може да буде разних минералних делова као поједини талози; или су и измешани.

Ови се разни слојеви могу брзо да примете па да и оделе један од другог. Тако може да буде доњи слој из већег комађа камења наслаган, а горњи из мањих делова, што је врло лако појмљиво, јер при току воде тежи су се делови пре таложили а лакши

као глина касније на оном већ првом талогу; тежи минерални делови налазе се ближе месту које се распадало а лакши редовно много се даље таложили.

Неко је земљиште тако збијено и компактно, да се често ни с плугом разорати не може; напротив неко је опет тако трошно, да га и ветар може да разноси.

У оном збијеном земљишту има врло много глине, а у овом друго пак много песка. По томе пак видимо, да су глина и песок главни делови из чега се састоји земљиште. Можемо у земљишту још и креча да нађемо, гвожђа, калиа, натрона и других минералних састојака, као и биљских остатака, које је такође вода нанела, па од овога и ђубрета.

Песак. — Под песком разумемо шљунковит песак, који је делом од шљунка, а делом од другог камења. Кад се песак одели од оних делова, са којима је још измешан, има боју белу или жуту и састоји се из врло ситних делића. Песак воду кроз себе пропушта; кад је сув врло му је слаба сила заједности — разилази се. Брзо се загреје а тако се исто брзо и расхлади. У колико су зрна песка крупнија у толико више има ове особине.

Глина. — Особине које споменуемо код песка овде су баш противне код глине. Према томе је баш она земља добра која се састоји из ова два састојка, из песка и из глине. Глина је збијена и чврста земља; воду јако прима у себе и ову врло дуго задржи. Кад је водом насићена, онда је више не прима, него је на себи задржи, а то е тога што није пропустна. Глина се у води не растапа, али је за то опет вода од ње замућена, што отуд долази, што они ситни делићи глине пошто су врло лаки, пливају у води неко време, али се касније, кад се вода смири и они као талог спусте доле. Кад се глина осуши, почиње да се распуцава; тако је исто распуцава и смрзла, које проузрокује она вода која се у њој налази и која кад се у лед смрзне заузима већа места. Врло јој је добра та особина што јако у себе ваздух унесе. Тим начином помоћу воде а уједно и помоћу ваз-

духа, све хранљиве материје за биљке у себе прима па постане и она хранљива.

Креч. — Креч се у мањим количинама налази у земљишту, него што се налази песак и глина. Она земља у којој ни мало креча нема, та је неплоднија, него она у којој се креча налази. Главне делове мрамора и креде креч образује.

Гвожђе. — Гвожђе се обично налази по свима деловима земљишта, али никад као чисто гвожђе, него са другим материјама сједињено. Рудине добивају своју боју делимиче од гвожђа а делимиче од хумуса. Хумус рудину *мрком* или *црном* бојадише, а гвожђе *жуто црвеном, илавом, цецелавом* а кадкад и *црном бојом* бојадише. По боји рудине не може се увек тачно одредити, да ли у њој гвожђа има, јер чешће и гвожђе је, као што рекосмо црно бојадише. Гвожђе и ако се налази у рудини, оно није на штету биљу, ако са ваздухом у свезу долази. Гвожђе које се у здравици налази, не долазећи у додир са ваздухом, у мањој или већој мери шкоди биљу. То је баш узрок првој неродници на оној ораници која се први пут дубоко оре али се она брзо поправи како дође у тешњу и ближу везу са ваздухом.

Хумус. — Хумус врло велику улогу игра у рудини. Хумус се ствара од заостатака биљских и животињских материја; хумус постаје од донесеног ђубрета, па и од оних жилица, које иза неких биљака у земљи остају. Хумус је лакши и дробнији од других делова рудине; међутим му сила заједности није баш слаба. Више воде прима у себе него глина; у влази омекша и прошири се, а без да међутим и лепљив постане. Воду коју прими у себе, полако је пропушта. И у суши је ипак нешто влажан. Према тим особинама је хумус од значајног уплива по рудину. Помоћу хумуса глина постаје дробнија и пропустнија. Зна се да тела тавне боје боље примају и упијају у себе сунчане зраке него беле боје; па пошто је хумус црне боје, то у оној рудини у којој се хумус налази много је топлије него тамо где га нема. Па и то врло припомаже оном биљу, које расте на таковој рудини. Кад у рудини

врло много хумуса има, а уз то је подина још и подводна, више је онда хумус штетан него користан, јер се тада хумус квари — труне, кисне — на чему, у том случају само поводно биље успева. Рудина је онда добра,

кад се у њој налази 5—10% хумуса. У којој има више од 15% хумуса, тамо сигурна станца биље нема, брзо полегне а рода слабо да.

По „Г. О.“

Е. Ш.

ЦВЕЊАРСТВО.

Луковасто, гомољасто и корењасто цвеће.

По Ј. Ц. Шмидту.

Helleborus.

(Кукурек.)

Кукурек (сл. 47.) је опште познато и мило рано пролетње цвеће; оно може да цвета у децембру, јануару, фебруару па чак до марта месеца. Често се баш и под самим снегом појављује. Оно воли, масну, снажну и дубоко прекопану земљу; земља ваља да је влажна, али да у себи дуго влагу не за-

Слика 47.

држава, него да је брзо пропусти и другу наизменце прими. Место на коме се кукурек налази ваља да је нешто заклоњено од сувих хладних ветрова. У јесен ваља по њему посути ђубрета, које је већ са свим угорело. Може се врло лако а и добро и у лонцима неговати. Напредује у топлоти од 4—8°R. За ту сврху ваља још у новемберу повадити корење и засадити га у лонце, или у сандуке који су обичном баштенском земљом напуњени, те их ставити у подрум или друго које склонитије место. Ту их ваља у непрестаној влази одржавати, којим ћемо нацином већ о божићу доста и лепа цвета имати. На слободи може им се цватња и на-

дуже провући, кад их покријемо са лишћем или другим чим.

Heimerocallis.

(Љиљан.)

Ово је врло лепо цвеће, особито кад се у групи негује, јер поједино кад засебно стоји много губи од своје вредности. По цветним лејама се засађује све на 60—80 см. размака једно од другог. Воли снажну и одморну земљу, место да је полусеновито. Цвета маја — јуна месеца. Има га више врсте и готове све могу да издрже зиму.

Hoteia.

Ова красна биљка успева и развија се у влажном и полусеновитом земљишту, у лакој и хранљивој земљи. Цвет има гроздаст а сребрно бело боје (сл. 48.), који се диже

Слика 48.

из врло лепог, сјајног, угасито зеленог лишћа. Цвета јуна и јула месеца. Врло се лако да неговати и у лонцима. За тај посао морају се лонци напунити лаком и хранљивом земљом, у које се корење засади и остави на какво склонито место где му неће мраз ни-

шта нашкодити. После неколико недеља пренесу се лонци у собе у којима влада топлота од 8—10°R., и све се полако из дана у дан диже до 12—16°R. Тада се ставе на таково место где је јача светлост где се морају врло брижно водом прскати. Такви већ фебруара и марта месеца цветају.

Hyacinthus candicans.

Ова дивна биљка је у последње доба врло много пријатеља стекла, с тога баш заслужује, да се што више прошири и да је што већма наше баштованке негују. Има леп, витак дуг струк скоро до 1 м. висине, који је доле сав обрастао са лепим дугим и врло красно зеленим лишћем. По врху струка налази се у лепом реду поређано цвеће, са својим главицама доле оборено. Цвет је боје беле а облика као звончић. Укушно издаје врло леп изглед.

Ово се цвеће може посебно неговати, а може се и у групи, а тако исто измешано и са гладиолама, којом приликом особити и диван приказ има.

У слободи се лукови саде у оно исто доба кад и гладиоли — априла месеца; развијају се и цветају јула — септембра месеца. Лукови се по цватњи могу на своме месту и преко зиме оставити, али се за сваки случај морају добро покрити; много је боље кад се, како пређе цватња, из земље поваде, прасуше и оставе на таково место где им мраз не би могао нашкодити. Рано у пролеће се у повеће лонце могу засадити, који су напуњени добром и снажном земљом и до год расту морају се добро заливати, а од времена на време и са течним их ђубре-

том ваља преливати; касније се изнашају на слободан ваздух.

Imantophyllum.

Ово је дивна собња биљка (сл 49.), врло јој годи, кад је у топлијој соби. Прво се засађује у мање лонце, за тим се пресађује у веће,

Слика 49.

који су тако удешени, да непотребна вода може из њих одтицати. Земља ваља да је измешана од обичне црнице, песка, нешто жуте, угорела говеђа ђубрета и са неколико комада дрвена угља. Или да је у опште песковита земља пропустна али и хранљива. Држи се и преко лета по собама или по другим затвореним стајама; непрестано се мора заливати а кад што и са течним ђубретом прелити. При пресађивању не смеју се жилице сећи ни екраћивати. Биљка ова и зими може да цвета само кад се укоренила, развила, а уз то још кад се и собња топлота подигне; за тим и подруги пут може да цвета и у лето. Ова се биљка и с тога за собњу културу може препоручити, јер може поднети врло много заливање.

Л и с т а к.

ЉУБА АДАМСКО КОЛЕНО.

(С мађарског.)

(Свршетак.)

Ама за што су, боже, та два црна ока | и нема чеда бела, које би могло у њих дуго
тако говорљива? У њима се крије неки чар | гледати, и које не би занела.

Младој жени се учини као да сања. Зна да нема никог код ње, па опет јој у ушима звони глас, што преклиње, срце кида, а памет до лудила доводи:

„Љубим те! Са тебе ми и смрт омилела! Да ми је само један пољубац притиснути на те румене усне!“

И одмах за тим причу јој се други неки глас и говор из даљине. Свака реч је света и жалосна истина, и опет годи твојим чулима:

„Ти си, Славка, несретње створење, јер не волиш својег мужа. Не можеш га волети, ма како да ти је добро код њега. Јер ти си цветно пролеће, а он суморна јесен.“

„Опчињена, омађијана си, Славка! Друга би се умела извући из тог мучног положаја, само ти не, јер си поштена и часна. Наговестила ти то твоја мајка, а ти си је исмејада. Кад ти је она љубав спомињала, ти си се на имање позивала. Сад свила за тобом шушти и опет си несрећнија и од последње циганке испод черге — бар може, како јој срце жели. . . .“

— Чујеш ти! Иди од мене! — повика несрећница, тргнувши се као иза сна. Дигне се тешким срцем и још тежом главом Оде у кухињу да готови вечеру чељади, што љуште кукуруз.

Мирис од свежег кукурузног лишћа допирао је и до кухиње, а тихи вечерњи поветарац доносио је на својим крилима миомир са цветних воћака. Богме је то рђав саветник, кад је срце неспокојно и кад се крв буни, тада ти чисто вели: боље ти је утећи дубоко у шуму, где те не може стићи ни наћи клевета злојезичника: шест стопа под земљом.

Саже се, да скупи ситних дрва за потпаљивање. Од страха мал' не цикну, али се силом уздржа. Нечија снажна рука обухвати је грчевито око танана наса и грозничаво дршћућим гласом шапутао је оне познате речи:

„Љубим те! Због тебе ћу умрети! Само да ми је један пољубац са твојих румених устаца.“

— Само сад ми дај, боже, снаге, — мољаше се у себи несрећна жена. Радо би развукла молитву своју, не би ли што дуже сто-

јала наслоњена на раме Пајицино, али јој је част забрањивала. Отклопи руке, што је стегнуше и рече момку да се не чује:

— Шта је то, Пајице? Шта тражиш у кухињи? Пајица одмах не одврати. Забле-нуо се немо у месечину, што се кроз пуко-тину на вратима прикрала у кухињу. Можда му се од зрака месечевих учинише зраке његове наде.

— Шта ти је, Пајице? — упита жена дошавши к себи.

— Још питаш? — изби страст у момка, — само онај горе зна, какве ја јаде патим због тебе, јербо тебе љубим.

Шта да човек рекне на то? Где је она заљубљена жена, која на оваке речи не би занемела и уздахнула. Но овај уздах охрабри момка. Јер није оно права стена, која се помакне, нити је она жена од камена, која у овој прилици уздише, па да се не да умилоствити.

— Волим те као жедна птица ладан поток, и ти још питаш, шта ми је?

— Прекини, прекини! јецаше жена и очима тражаше оно мало месечине. Али она ишчезну као нада, коју богохулник у очају својим одгурне од себе и пусти у свет.

— За што да престанем? Нисам ли те доста слушао. Или је истина што свет говори да ти немаш срца. Реци право, Славка, да ли имаш срца и душе?

— Имам, заиста имам! пројецаше жена и притисну руком срце, да би затајила ударање његово.

— За што онда и мене и себе мучиш. Хајде са мном!

— Идем! Идем!

Месечина опет вирну кроз рупу на вратима и облије лице Пајицино. Како дивно беше то лице у тренуцима блаженства.

— Идем с тобом! — викну жена као манита и обгрли га обема рукама. Ватреним пољунцима стаде му обасипати лице, руке, све, што год је дохватила. Момак није бранио него јој се подао, годило је то његовим жедним уснама.

....Славка се о нешто спотакну. Уплашена квочка квочну у помрчини. Кокош се

са пилићима намештала у један кухињски кут у великој котарици а она превалила њихово меко ложе. Кокос тужним гласом прикупљаше око себе пилиће своје.

— Хоћеш ли једаред Славка? запита Пајица.

— Најпре да удесим котарицу — одврати тихим гласом Славка.

Саже се и пипајући тражаше преваљену котарицу. Све се већма измицала испред Пајице и рука јој се већ дотаче и собњег прага.

Сложивши сламу у котарицу на једаред јој пуче пред очима јава, и пренерази се кад виде, куд је забасала.

Досадашњи частан живот, леп глас, одоше у неповрат. А шта је чека? Ругло и презирање свега света. Сети се приче о Колумбу.

Слепо се кренула и она да тражи нов свет, али је опи жеља за благом. Па зар сад, кад је постигла жељу, кад плива у сваком добру, да остави под срамотом оног човека, којем има све да захвали?

Никада!

У руци јој се десио велики кухињски нож. Она га стисну обема рукама и врхом га прислони на дршћуће груди. Сад не преза ни од чега, ладно гвожђе јој уливаше храброст.

— Ни корака одавде нећу, Пајице! — рече промуклим гласом — ја рекох, ја порекох! Све беше само пусти сан.

— Шта ти опет сад пало на памет? — упита момак с изненађењем.

— Сетих се нечег, што за часак изгубих из вида, сетих се части. Ја имам својег законитог мужа, човек је ваљан, је ли заслужио да га срамотим.

— Бог убио и твоје и његово поштење! Ја више не попуштам. Моја мораш бити, ма ме главе стало.

— Ако поћеш к мени овим ћу се пожем ударити по срцу — рече Славка мирне душе. Ако то желиш, а ти ме дирни!

Пајица је остави на миру. Зазебе од њезине одлучности. Напица у помрчини свој шешир, нешто прогунђа, и одјури нејујући.

Бат се чуо из собе; ишао је газда Жеравица. У руци је носио жижак осветљавајући њиме бледо лице обамрле жене своје.

— Кукавице моја! промрмља у себи, дубоко уздахнувши. Посматраше још неко време укочено тело, па онда плану гневом:

— Бог убио тога пона и његову придику о Колумбу.

Сомбор.

М. Г.

НОВОСТИ.

Др. Милован Спасић члан државног савета у пензији, оснивач и први председник „Српског пољопривредног друштва у Београду“ итд. прославио је 16. фебруара о. г. свој 75-ти дан рођења и *десетогодишњицу* свог јавног и књижевног рада. Слављеник има врло великих заслуга око унапређења и уважања рационалне економије у Србији, много је на том и делом и речима радио и урадио, на чему му и ми са овог места кличемо: слава ти и хвала неуморни радениче, Несторе „Пољопривредног друштва“, дај Боже да твоју замисао, твоје започето дело још много и дуго радосним сузама орошавао будеш. Живео неуморни радениче!

Виногради филоксером заражени. Министарство пољопривредно саставило је списак

свих оних места, у којима се до краја ланске године филоксера појавила. Има их на броју 2169. Ономане је тај број износио 1743, дакле за 426 места мање. Само је у једном једитом месту филоксера с успехом истребљена.

„М. П.“ М. Г.

Сајам (вашар) стоке за приплод. Ове године од 28. априла до 1. маја држаће се у Будимпешти сајам стоке за приплод под заштитом министра пољопривредних послова. На сајам се може само она стока догонити, која је за продају, и то: говеда, овце, свиње и живина. Министар је истакао ове цене: за рогату марву 2650 франака (или од прилике 1325 фор.), за овце 1000 франака (или 500 фор.), за свиње 500 франака (или 250 фор.), а за живину 600 франака (или 300 фор.). Уједно ће се приредити и изложба пољоприв-

вредних машина и других справа. Ко се год пријави да ће послати на сајам живинче, мора уједно платити и за место, где ће оно стојати. Тако ко хоће да му марва стоји у стаји (штали) плаћа од комада 3 фор., а ако хоће да му стоји на пољу под ведрим небом само 1 фор., а за теле уз краву плаћа се 30 новч. више. За овцу или свињче плаћа се за место 30 новч. од комада, а за младета њихова 10 новч. од грла. За живину и то: за једног мужјака и две женке а код гусака и ћурака за једног мужјака и једну женку 1 фор., за голубове 50 новч., рачунајући и трошак око храњења. На пријавном табаку треба означити цену сваком грлу, које мислимо на сајам слати. Првом купцу, који се јави, у сваком случају да се продаје по означену цену.

„М. Н.“ М. Г.

Белешка.

Да не рђају оруђа (алати) од гвожђа.

Свако зна, како се рђа ласно прионе за ствари од гвожђа или челика, а ножеви за резање лозе и ножице осим тога хоће и да отупе. Сланина је још по најбоље средство против рђања али није савршено, јер се с временом упрелави (ужеже се) и услед тога саме ослобођене масне соли ударају на гвожђе. Веома добро предохране против рђања гвоздених ствари је такозвани *valesin*, који се може добити у свакој већој трговини и лекарници. *Valesin* је налик на свињску маст по саставу, даје се лако размазати, а њим помазане ствари од гвожђа или челика и на влази очувају светлоћу своју, јер се ова маст никад не ужеже. Доста је ове масти колико орах на да целе године одржимо светле и незарђане ножице, мотике, ашове, косе и др.

По „М. Н.“-у М. Г.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Позив на упис на нову књигу:

ЦВЕТАРСТВО.

Познавање и неговање извесног, али маленог броја цвећа, прелазило је код нас породично од старијих на млађе, без икаквог стручног знања у томе. „Тако ми је рекла сеја Мара, тако ме је научила баба Сара“ и то је била до сада сва школа у познавању и неговању цвећа. Мајке, стрине, бабе и остала родбина, беше, рекао бих, природни и једини учитељи у познавању и неговању цвећа у нас, а та њихова наука ограничавала се на извештајан број њима познатог цвећа, и преко тих граница „знања и вештине“ није се даље ишло, јер се даље није могло. Али данас стоји цветарство на многом вишем ступњу свога развића, оно је постало особену науку, а у напреднијим земљама и извором домаће привреде. Па и ако је та привреда од цвећа сразмерно осталој пољској привреди, малена, не смемо је ни ми, поред главног циља — уживања, одбацити.

Ми до данас немадосмо ни један спис у нашој пољопривредној књижевности, који би био посвећен искључно гајењу цвећа; није се нико одважио да о томе пише, не надајући се, сигурно, довољном одзиву у нашем народу. Ја ћу ево да покушам и да издам, управо рећи, науку о познавању и неговању цвећа, и да тиме попуним празнину, у колико је то могуће учинити с погледом на наше прилике, јер ја не смем писати у оној опширности и оним начином, као што то чине и цветарству далеко и далеко напреднији народи; али ћу, као и увек до сад што сам чинио, писати, да ме сваки разуме; него опет ћу за то проширити границе нашем цветарству, у колико из искуства знам, да ће се у тим границама сигурно моћи да крећемо и стварног успеха да имамо. На то су ме поодавно позивали пријатељи и љубитељи цвећа, уверени у то, да ћу им ја моћи жељу испунити и да ћу им дати у руке саветника и учитеља, који ће им при гајењу разнога цвећа и у башти и у кући, у свако доба

бити при руци. До сада су ме разни узроци спречавали да том позиву одговорим; али, што нисам учинио до сада, ево ћу учинити сад, надајући се, да ћу наћи довољног одзива у народу, нарочито у млађем нараштају, код ученика и ученица свију наших нижих и виших школа, који ће у овој књизи наћи и многа имена разнога цвећа и биља, покупљена из народа по разним српским крајевима. По томе ће ова књига бити и јединствена у нашој књижевности; а ја ћу све тако написати и са сликама — којих ће до 200 бити — објаснити, како ће ме сваки моћи разумети и од свога рада пуно радости и задовољства имати. Ако се довољан број уписника јави, биће и живим бојама бојадисаних слика.

Садржина књиге биће ова: Општи део: Земља и положај за цвеће. Ђубре и ђубрење. Вода. Облици, опасивање и ивичење цветних леја. Засађивање цветних леја. Ред и чистота у башти. — Размножавање цвећа: семеном, кртолама и луковима, изданцима, дељењем корена, клучицама, положицама, лишћем и калемљењем. Сејање и извођење расада. — Нега цвећа: Расађивање, пресађивање, заливање, кропљење и нега у саксијама (цветним лонцима). — Посебни део: Једногодно (летње)

и вишегодно цвеће. Самовије. Цвеће за скаије. Крупнолисте — уресне — биљке. Папрад. Кађунице. Уресне траве. Тучнице. Воднице. Кртоласто и лучасто цвеће. — „Сагарице“ и цвеће које служи за засађивање сагарица. — Месечни послови у башти. — Азбучна именик цвећа: српски и латински.

Учтиво молим г. г. управнике, наставнике и наставнице школа, да ме потпомогну препоруком код својих ђака, којима ће ова књига с научног гледишта добро доћи. Исто тако молим и све остале љубитеље цвећа и лепе корисне књиге, да ме прикупљањем уписника потпомогну, како ће књига што лепша угледати света. Скупљачима дајем на 8 комада један за труд.

Цена је (због многих слика и fine картије) 3 динара или 1 фор. 50 новч. За ђаке је половина ове цене. Новце не тражим у напред, но онда, кад се књига у руке прими. Сада молим само за имена уписника — најдаље до 15. априла о. г. — како бих знао колики број да штампам. Имена уписника молим да се упућују на мене. Бивши претплатници „Домаћина“ добивају ову књигу у накнаду.

Београд, на Св. Саву 1892.

Д-р Ђорђе Радич.

О Г Л А С.

Ј. Ш. ШИМИДТ ЕРФУРТ.

Препоручује свој велики избор

С Е М Е Н А

од поврћа, цвећа и економских биљака, разног дрвећа и шибља и од сваке врсте воћа
произведени биљака
сваке врсте, особито екзотична цвећа и НОВИТЕТА од разног поврћа.

Специалне богато илустроване каталоге шиле сваком на захтевање бесплатно и франкирано.

J. C. SCHMIDT, Erfurt.

Штампано код Фердинанда Витермана у Сомбору.